

**ПІСЛЯВЕСІЛЬНИЙ ЦИКЛ СЕЛА БІЛОУСІВКА
СОКИРЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
(КІНЕЦЬ ХХ — ПОЧАТОК ХХІ СТ.)**

Досліджено післявесільний цикл села Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області як локальний варіант сучасного буковинського весілля. Визначено вплив традиційної весільної обрядовості як буковинської, так і молдавської на заключному етапі сучасного весілля на Сокирянщині.

Ключові слова: *весілля, традиція, цикл, обрядодія.*

Исследуется послесвадебный цикл села Белоусовка Сокирянского района Черновицкой области как локальный вариант современной буковинской свадьбы. Определено влияние традиционной свадебной обрядности как буковинской, так и молдавской на заключительном этапе современной свадьбы на Сокирянщине.

Ключевые слова: *свадьба, традиция, цикл, обрядодействие.*

The article deals with the postwedding cycle of the village Belousovka, Sokiryanskiy region, Chernovitskaya oblast. It is considered to be a local variant of the modern wedding in Bucovina.

Key words: *wedding, tradition, cycle, ceremony actions.*

Актуальність теми зумовлена, з одного боку, інтересом сучасної гуманітарної науки до регіональних (і навіть локальних) відмінностей традиційної культури українців, а з іншого — наявністю в межах культури буковинського краю самотубного варіанта весільного обряду, що не був предметом наукових досліджень не лише культурології, але й етнології.

Саме тому інтерес до весільного дійства не зникає, а давні й сучасні описи цього обряду різних місцевостей України відкривають ще й досі нові або маловідомі елементи весілля як явища традиційно-побутової культури. Весільна народно-святкова культура, сформована на українській території, є унікальним явищем, що відображає не тільки динаміку процесу культурно-історичного життя корінного населення країни, але й прагнення до збереження та збагачення етнічної самобутності [1].

Весільна обрядовість у цілому привертала увагу вчених давно. Поминувши етап простої фіксації весілля як етнографічної реалії, відомі етнографи дореволюційного періоду (Г. Калиновський [3], Й. Лозинський [4], П. Чубинський [5], М. Кулішер [6],) зробили певний внесок у вивчення історії походження весільного обряду слов'ян узагалі й українського зокрема.

Після встановлення на більшості території України радянської влади перед дослідниками ставились інші завдання. Так, з позицій марксистсько-ленінської методології досліджують весілля українців вчені радянської доби (О. Кравець. [7], Н. Здоровега [8], В. Борисенко [9]). Крім того, за радянських часів розроблявся та активно впрова-

джувався новий весільний обряд, де функцію освячення шлюбу брала на себе держава в особі представника РАГСу.

З проголошенням незалежності України спостерігається відродження інтересу до старовини. Виходить друком чимало статей, інформаційно-описових брошур про проведення урочистої реєстрації шлюбу в тій чи іншій місцевості. Становлення і розвитку весільного обряду теоретично обґрунтовані в працях та статтях учених-етнографів [10], але в дослідженні означеної проблеми особливе місце посідають праці Г. Кожоляно [11] І. Чеховського і А. Мойсея [12]. У них подаються відомості про народну традиційну культуру Буковини та безпосередньо буковинських молдаван.

Під час дослідження сучасного весільного обряду постає проблема відсутності наукових праць, присвячених саме весіллю Сокирянщини як локальному варіанту буковинського весілля кінця ХХ — початку ХХІ ст. Поступово, разом зі скороченням та зникненням певних елементів весільної обрядодії, зникає розуміння змісту цілих обрядових комплексів, що мали важливе значення в соціалізації новоутвореної родини. Отже, мета запропонованої статті полягає у висвітленні післявесільного циклу обрядів на прикладі матеріалів польових розвідок, проведених автором у с. Белоусівка Сокирянського району Чернівецької обл.

Протягом тривалого часу досліджуваний регіон був зоною інтенсивних міграцій населення. Про існування міграційних процесів ще наприкінці ХVІІІ ст. свідчать дослідження радянського історика В. Кабузана [13, с. 29-30], лише до кінця ХІХ ст. такі процеси дещо уповільнились [14, с. 9].

Інтенсивні міграційні нашарування визначили складний етнічний склад населення Дністровсько-Прутського міжріччя. Найчисельнішими тут здавна були два етнічні масиви: українці і молдавани, етнокультурним взаємовпливом яких і обумовлено характер міжетнічних процесів.

Обидва народи, українці і молдавани, відрізняючись національною своєрідністю, мають водночас і багато спільних рис, що сформувалися внаслідок довготривалих контактів [15].

На початок ХХ ст. в основному завершився довготривалий процес становлення етнічного складу населення Дністровсько-Прутського міжріччя, внаслідок чого сформувалась своєрідна специфіка культури і побуту, локальні обрядові особливості [16, с. 46-47]. Ці райони стають етноконтактною зоною, для якої характерна всебічна взаємодія українського і молдавського населення [16, с. 49].

Характер етнічних процесів за радянських часів значною мірою визначався особливостями територіального взаємного розміщення груп населення контактуючих етносів. Досліджуваний нами регіон радянські дослідники виокремили в так звану північно-західну підзону, до складу якої ввійшли райони Чернівецької області УРСР і північні райони МРСР [17, с. 5].

Як відзначав Ю. Бромлей, магістральну лінію етнічних процесів радянських часів складає не асиміляція, а зближення національно-

специфічних рис народів, їх повсякденний спосіб життя, перш за все у сфері культури і побуту [2, с. 91].

Як вважають спеціалісти, вже до XVIII ст. в Дністровсько-Прутському міжріччі утворились три історико-етнографічні області — північна (яка і є територією нашого дослідження), центральна і південна — зі специфічними особливостями господарства, мови, культурно-побутовими традиціями [16, с. 40]. Північна частина Дністровсько-Прутського міжріччя, включаючи і територію сучасної Чернівецької області, є районом раннього поселення молдаван, яке можна віднести до кінця XIII — початку XIV ст.

Так, складена на основі матеріалів В. Бутовича [18] схема географічного розташування українців і молдаван у північній частині Бессарабії (Хотинський повіт) на початку XX ст. засвідчує своєрідність українсько-молдавського етнічного рубежу. Дослідник доводить збереження як українським, так і молдавським населенням своєї мови і національної культури — стійке співіснування двох національних культур [18, с. 10-11].

Факти впливу однієї культури на іншу, як й інші етнічні процеси, не будучи відображені ні в яких документах, можуть бути зафіксовані лише в своїх кінцевих результатах — коли цей вплив проявляється в різних галузях матеріальної і духовної культури. За В. Наулка, «в основних елементах взаємовплив культур молдавського і українського народів проявляється повсякчасно, а в окремих районах сформувалася значна спільнота при збереженні певних рис етнічної специфіки» [19, с. 262]. Саме на прикладі сучасного весілля Сокирянщини ми і досліджуємо такий вплив.

Традиційний весільний обряд в усіх регіонах України умовно поділяється на три етапи: передвесільний, власне весілля і післявесільний, кожен з яких, у свою чергу, складається з певного циклу обрядодій. Таким чином готується обрядовий перехід молодих до нової соціально-вікової групи, народжуються нові сімейно-шлюбні стосунки, відбувається поріднення двох родин [20, с. 26].

Керівна роль у виконанні обрядодій належала представникам двох родин, які склали дві групи учасників весілля. Їхні ролі полягали в протиставленні одна одній (на перших двох етапах весілля) та порідненні, об'єднанні у заклучних діях обряду.

Сучасний післявесільний цикл, відповідно до традиційного весілля наддністрянських сіл Буковини, також виконує функції об'єднання двох родин молоді тепер уже сімейної пари. В умовах сьогодення окремі дії, що символізували приєднання невістки до чоловікової сім'ї (розтоплення печі, посилення її по воду, скроплення господарства водою тощо), втратили свою актуальність навіть і в сільській місцевості. А ось ушанування свекра і свекрухи невісткою й частування родини молодого набули символічного значення.

Наступного дня після весілля в неділю або в понеділок (залежно від дня проведення власне весілля) найближчі родичі молодят знову збираються на гостину. Тепер саме молоді господарі ходитимуть біля столів і запрошуватимуть гостей пригощатися; саме невістка догоджа-

тиму своїм свекрам — подати будь-яку страву чи напій, принести якусь одежину чи будь-яку річ, що скажуть їй свекор або свекруха. Такі дії відбуваються в ігровій, навіть дещо в жартівливій формі.

Проте головну роль, хоча й пасивну, в сучасному післявесільному циклі відіграють саме батьки молодят. Якщо вони одружили останню свою дитину, то всі обрядові дійства післявесільного циклу — це власне «весілля» батьків, яке відбувається в ігровій, дещо театралізованій формі.

У с. Білоусівка Сокирянського району «весілля» батьків розпочинається з того, що всі присутні гості утворюють весільний поїзд. Попереду йде сват з калачами, за ним — старший боярин і старша дружка несуть стрічку. Тільки тепер роль стрічки виконує будь-яка стара ганчірка або рушник. За свідками ідуть «молодята». Мати-наречена обов'язково у вінку з фатою, доволі часто «молоду» вдягають у весільну білу сукню. І навіть якщо форми «нареченої» не відповідають розміру плаття, то сукню розпускають по швах. Батькові-нареченому обов'язково чіпляють весільний букет, рідше одягають на голову вінок зі штучних квітів. Поряд з «молодими» йдуть їхні нанашки (весільні батьки); за «нареченими» і нанашками — усі гості. Так весільний поїзд заходить до зали, де і відбувається гостина.

На імпровізованій сцені в ігровій жартівливій формі здійснюється «урочиста реєстрація шлюбу». Ведуча або ведучий, хтось один з гостей, зачитує «документ» про створення «нової» сім'ї і обов'язково запитує згоди «молодат» на спільне подружнє життя. Фактично відбуваються всі обрядодії, які проводяться під час розпису в РАГСі, лише все проходить у жартівливій формі й атрибути (рушники, свічі, келихи, шампанське тощо) красномовно свідчать про те, що «одружуються» вже досвідчені люди. Так, наприклад, «шампанське» (а це, зазвичай, або старе вино, яке прокисло, або зіпсований компот) «молодцям» наливають у побиті або дуже старі келихи.

Такий «розпис» проводиться для батьків символічно, оскільки вважається, що тепер, коли вони одружили своїх дітей, у них почнеться «нове» подружнє життя.

Наступною обрядовою дією сучасного післявесільного циклу є так званий «пропій». Батькам-нареченим усі рідні приносять подарунки на щасливе заможне подружнє життя. «Пропій» відбувається, знову ж таки, в жартівливій формі, коли поряд з серйозними обов'язково дарують жартівливі. Так, наприклад, «наречений» вручають медаль (кришка від каструлі на мотузочку) за тривалі роки «служіння на кухні». «Нареченому», наприклад, дарують вставну щелепу, «щоб ще довго міг їсти жінці печінки». Кожному, хто обдарує «молодат», наливають повну чарку. Гість випиває напій і після цього цілує кожного з «молодих».

Також перед «молодими» на столі ставиться велика миска, в яку гості кидають гроші. Вся ця обрядодія супроводжується веселощами і жартами, після чого всі гості сідають за стіл, а молоді хазяї припрошують присутніх пити і їсти.

Згодом, на чолі з «молодытами», всі гості виходять із-за столу танцювати і веселитися. Саме так і завершується сучасне весілля в селі Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області.

Висновки. Досліджуючи сучасний післявесільний цикл села Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області, зазначимо, що сучасний післявесільний цикл скоротився до одного дня, на відміну від двох днів у традиційному післяшлюбному циклі наддністрянських сіл Буковини.

Традиційна післявесільна буковинська обрядовість спрямована на те, щоб прилучити наречену до родини чоловіка, поєднати дві родини в одну, то сучасний післявесільний цикл, утративши магічну функцію, набув ігрових жартівливих форм, спрямованих на «одруження», та вшанувати батьків з нагоди одруження останньої дитини.

В молдавській традиційній весільній обрядовості післяшлюбний цикл полягав у звичаї, за яким через декілька днів молоді відправлялися з калачами до батьків нареченої [21, с. 54]. Ця обрядодія не набула поширення в сучасному білоусівському весіллі.

Таким чином, післяшлюбний цикл сучасного весілля в селі Білоусівка Сокирянського району ввібрав у себе переважно елементи традиційної післявесільної обрядовості наддністрянських сіл Буковини, а обрядові акти молдавської післяшлюбної традиції в досліджуваному селищі з часом відійшли в забуття.

Перспективним уявляється вивчення всього комплексу весільних обрядодій Сокирянщини, що, з одного боку, являють поєднання українських, молдавських та російських традицій, з іншого — дозволяють простежити трансформації весільної обрядодії, зникли та новоутворені елементи.

Список літератури

1. Матушенко В. Б. Аналіз сучасного стану української весільної обрядовості [Електронний ресурс] / В. Б. Матушенко. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Kis/2010_1/13.pdf -
2. Бромлей Ю.В. Этнос и этнография / Ю. В. Бромлей. — М. : Наука, 1973.
3. Весілля. — К. : Наук. думка, 1970. — Т.І.
4. Лозинський Й. І. Українське весілля / М. І. Лозинський. — К. : Наук. думка, 1992.
5. Чубинский П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. В 7-ми томах / П. Чубинский. — С.-Пг., 1872-1989.
6. Кулишер М. И. Очерки сравнительной этнографии и культуры / М. И. Кулишер. — Спб., Тип. Скороходова, 1887. — XV. — 287 с.
7. Кравець О. М. Сімейний побут і звичаї українського народу / О.М. Кравець. — К. : Наукова думка, 1966.
8. Здоровега Н. І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні. — К.: Наук. думка, 1974.
9. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні / В.К. Борисенко. — К.: Наук. думка, 1988.
10. Борисенко В. Українське весілля // Наука і суспільство. —1991. — №4. —С. 30-35; Скуратівський В.Т. Чому розплетена коса? / В. Т. Скуратівський // Радянська школа.—1991. — №2. — С. 16-20 та ін.

11. Кожолянюк Г. К. Народознавство Буковини. Громадський та сімейний побут / Г. К. Кожолянюк. — Чернівці: Рута, 1998.
12. Чеховський І. Г. Дохристиянські витоки і слов'янські паралелі шлюбної обрядовості молдаван Верхнього По пруття / І. Г. Чеховський, А. Є. Мойсей. — Чернівці: Рута, 1998.
13. Кабузан В. М. Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестров'я / В. М. Кабузан. — Кишинев.: Штица, 1974. — 158 с.
14. Зеленчук В. С. Население Хотинского уезда XIX в. / В. С. Зеленчук, Ю. В. Попович // Этнография и искусство Молдавии. — Кишинев. : Штица, 1972.
15. Кушнер П. И. Этнические территории и этнические границы / П. И. Кушнер. — М., 1951. — 280 с.
16. Зеленчук В.С. Население Бессарабии и Поднестровья в XIX в. / В. С. Зеленчук. — Кишинев: Штица, 1979. — 286 с.
17. Українсько-молдавські етнокультурні взаємозв'язки в період соціалізму / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Ф.Рильського; АНМ МРСР, Відділ етнографії та мистецтвознавства; Авт. Артюх Л.Ф. та др. — К.: Наук. думка, 1987. — 381 с.
18. Бутович В.Н. Матеріали для етнографічної карти Бессарабської губернії / В.Н. Бутович. — К., 1912.
19. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине: историко-этнографический очерк / В.И.Наулко. — К.: Наук. думка, 1975.
20. Пономарьов А.Н. Шлюбно-весільні звичаї українців / А.Н. Пономарьов // Радянська школа. — 1991. — №9.
21. Зеленчук В.С. Очерки молдавской народной обрядности / В.С. Зеленчук. — Киш.: Карта Молдовеняскэ, 1959.

Надійшла до редколегії 10.12.2010 р.